

Yesenin vətəninə

Dahi şairin vətəninə – Rusiyanın Ryazan vilayəti, Konstantinovo kəndində olmaq, o yerləri addım-addım gəzib-dolaşmaq, Yesenini «Как бы ни был красив Ширас / Он не лучше рязанских раздолий»¹ yazmağa məcbur edən o gözişləməz ənginlikləri öz gözümlə görmək arzusu uzun müddət idi ki, məni rahat buraxmırdı. Nəhayət, bu arzu ilə iyul ayının 29-da Moskvaya yola düşdüm. Xoşbəxtlikdən, həmin gün çox yaxın bir ailə dostumuzun evlənməsinin 20 illik yubileyi idi. Həqiqəti deyim ki, həmin gün yubiley olduğunu unutmuşdum və mənim Moskvaya məhz o gün getməyim tam bir təsadüf idi. Lakin “Təsadüfdən zərurət doğar” deyiblər filosoflar. Ürəkaçan, səmimi yubiley mərasimindən sonra gəlişimin əsas məqsədini dostlarıma bəyan etdim və bizim Yesenin dünyasına səyahətimiz başladı.

İyulun 30-da Yesenin 1995-ci ildə Moskvada qoyulmuş möhtəşəm abidəsini ziyarət etdik. Abidə Moskvanın ən gözəl, mərkəzi yerlərindən birində (Tverskoy bulvar, 19) şairin anadan olmasının 100 illiyi münasibətilə ucaldılmışdır. Abidənin qoyulduğu bağ ətrafda yaşayanların ən gözəl istirahət yerinə çevrilmişdir.

Elə həmin gün Yesenin Vaqankovo qəbiristanlığında yerləşən məzarını ziyarət etdik. Axın-axın gələn gənclər şairin məzarı üstə tər çüçəklər qoyur, onun şeirlərini oxuyur, həyatı haqqında maraqlı məlumatlar söyləyir, Yesenin şərəfinə rus klassik ənənələrinə uyğun olaraq bakal qaldırırdılar. Yesenin məzarı üstə sifətindən əsl şairlik yağan biri bizi diqqətlə süzərək, gəlməyimizin məqsədini biləndən sonra Yesenin haqqında maraqla danışmağa başladı. Görünürdü ki, o, məzarın daimi ziyarətçilərindən idi. Ziyarətçilər getdikcə artırdı. Bütün bunlar cəmi 30 il yaşamış böyük şairin gənclər tərəfindən nə qədər çox sevildiyinin canlı sübutu idi.

Növbəti gün, iyulun 31-də Ryazana yola düşdük. Yesenin ana yurdu – Ryazan vilayətinin Rıbnoye rayonunun Konstantinovo kəndi Moskvadan təxminən 200 km məsafədədir. Adı çəkilən kənd Moskva – Ryazan avtomagistralından 21 kilometrlik məsafədə yerləşir. Avtomagistraldan kəndə tərəf burulduqdan sonra göz önündə açılan ucsuz-bucaqsız düzənliklər, taxıl tarlaları başlayır ki, Yesenin öz şeirlərində elə bu mənzərələri tərənnüm etmişdir:

Потому, что я с севера, что ли,
Что луна там огромней в сто раз.
Как бы ни был красив Ширас,
Он не лучше рязанских раздолий.
Потому, что я с севера, что ли.

Про волнистую рожь при луне
По кудрям ты моим догадайся.

¹«Шаганэ ты моя, Шаганэ!» şeirindən. Собрание сочинений в трех томах. Т-1. Москва, Издательство «Правда», 1983, стр.228.

Дорогая, шути, улыбайся,
Не буди только память во мне
Про волнистую рожь при луне².

Elə mən də bu ilahi gözəlliklərdən ilhama gələrək Yeseninın şeirlərindən zümzümə edir, özümü xəyalən o dövrdə hiss edirdim.

Nəhayət, müqəddəs Konstantinovo kəndinə çatdıq. Susmuşdum, özümdən asılı olmayaraq, həyəcan keçirirdim. Qoruq-muzeyin sahəsinə daxil olmaq üçün bilet almalıydıq, lakin nahar vaxtı olduğundan bir qədər gözləməli olduq. Bir neçə dəqiqədən sonra yaxından tanış olacağımız sahəni uzaqdan seyr edir, rus kəndinin gözəlliklərindən aldığımız ilk təəssüratlarımızı bölüşürdük.

Muzey 1965-ci il oktyabrın 2-də Yeseninın anadan olmasının 70 illiyi münasibətilə yaradılmış və SSRİ Nazirlər Sovetinin 7 mart 1984-cü il tarixli sərəncamı ilə Dövlət Qoruq – Muzeyi statusu almışdır. Muzey 14,6 hektar sahəni əhatə edir.

Nəhayət, bilet alıb qoruğa daxil olduq. Uzaqdan diqqətimizi hər tərəfi alçaq hasara alınmış kiçik birmərtəbəli bina cəlb etdi. Bu, Yeseninın təhsil aldığı kənd məktəbi idi. Lakin, təbii olaraq, ziyarətimizi Yeseninın doğulduğu evdən başlamaq qərarına gəldik.

Yeseninın ev-muzeyi

Yeseninın doğulduğu ev kəndin, demək olar ki, lap mərkəzində yerləşir. Evdən «Казанской иконы Божией матери» kilsəsinə, Oka çayına və Yeseninə sönməz ilham verən Pyazan düzənliklərinə möhtəşəm mənzərə açılır. Ev 1871-ci ildə Yeseninın babası N.O.Yesenin tərəfindən tikilmişdir. 1910-cu ildə yanğın nəticəsində ev yanır və Yeseninın atası bir az kiçik ölçülü yeni ev tikir, həyətyanı sahə alır. Lakin 1922-ci ilin avqustunda yenidən yanğın baş verir, ev, demək olar ki, tamamilə yanaraq yararsız hala düşür. Təxminən 2 il Yeseninın valideynləri kiçik qızları A.A.Yesenina ilə bağlarındakı daxmada yaşayırlar. Nəhayət, 1924-cü ildə burada Yeseninın şəxsi iştirakı və maliyyə köməkliliyi ilə yeni ev tikilir*.

Həyətdə daxil olmamış düz girişin ağzında bir qovaq ağacı diqqəti cəlb edir. Bu ağacı 1924-cü ildə kəndə səfəri zamanı Yeseninın özü əkməmişdir. Hazırda ağaca Moskva “Sağlam meşə” («Здоровый лес») təşkilatı xüsusi xidmət göstərir.

Evin qarşısında ziyarətçiləri çinar və ağcaqayınlar arasında şairin abidəsi salamlayır. Ev giriş hissədən, hər biri təxminən 10-12 kvadratmetr olan 3 balaca otaqdan, kiçik mətbəxdən və təxminən 18 kvadratmetr zaldan ibarətdir. Evdə hər şey sanki Yeseninın sağlığında olduğu kimi yerləşdirilmişdir. Hər bir əşyada: şairin yatdığı çarpayı, onun yanında sevimli kitablarını və şəxsi əşyalarını saxladığı sandıq, qədimi divar saati, kiçik ikona, 1909-cu ildə dördillik kənd məktəbini bitirərkən ona verilmiş tərifnamə, mətbəxdə şairin sağlığında evdə işlədilən samovar, qab-qacaq

²«Шаганэ ты мая, Шаганэ!»şeirindən.Собрание сочинений в трех томах. Т-1. Москва, Издательство «Правда», 1983, стр.228.

* Нəmin ev 2001-ci ildə yenidən bərpa edilmişdir.

və sairədə Yesenin nəfəsi duyulur. Anasının otağında taxta asılıqandan onun “Anama məktub” («Письмо матери») şeirində xüsusi ilhamla təsvir etdiyi köhnə dəbli məşhur «ветхий шушун»³ geyimi asılmışdır.

Həyatıyanı sahədə 1913-cü ildə tikilmiş köhnə anbar durur. Bura Yesenin ən çox sevdiyi guçələrdən biri olmuşdur. Yesenin yay vaxtı evlərinə gələrkən bu anbara çəkilərək işləməyi, dincəlməyi və hətta gecələməyi çox sevmiş.

Anbarda Yesenin yatdığı çarpayı və balaca iş stolu indi də olduğu kimi saxlanılır. Anbarın ətrafında Yesenin bacılarının xatirələrinə əsasən sonradan salınmış gilənar və alma bağı həyəətə xüsusi gözəllik verir.

Yesenin 1925-ci ildə bacısı E.A. Yeseninaya yazdığı “Bacıma məktub” («Письмо к сестре») şeirində öz gilənar bağlarını belə xatırlayır:

Привет, сестра!
Привет, привет!
Крестьянин я или не крестьянин?!
Ну как теперь ухаживает дед
За вишнями у нас, в Рязани?

Ах, эти вишни!
Ты их не забыла?
И сколько было у отца хлопот,
Чтоб наша тощая и рыжая кобыла
Выдерживала плугом корнеплод...

Отцу картофель нужен.
Нам был нужен сад.
И сад губили,
Да, губили, душка!
Об этом знает мокрая подушка
Немножко... Семь...
Иль восемь лет назад⁴.

Yesenin anadan olduğu ev 1965-ci il oktyabrın 2-də anadan olmasının 70 illiyi münasibətilə “ev-muzey” statusu almışdır.

Yesenin təhsil aldığı dördillik məktəb

(Земская школа)

³ Так забудь же про свою тревогу,

Не грусти так шибко обо мне.

Не ходи так часто на дорогу

В старомодном ветхом шушуне. (*Есенин С.А.* Собрание сочинений в трех томах. Т-1. Москва, Издательство «Правда», 1983. стр.169)

⁴*Есенин С.А.* Собрание сочинений в трех томах. Т-1. Москва, Издательство «Правда», 1983, стр.374.

Məktəb binası Yesenin ev-muzeyindən təxminən 70-80 metrlik məsafədə yerləşir. Yesenin 1904-cü ildə – 9 yaşında məktəbə daxil olmuş və 1909-cu ildə oranı bitirmişdir. Vaxtilə Yesenin atası da həmin məktəbdə 3 il təhsil almışdır. Dördillik məktəbdə ilk üç ildə rus dili, kilsə-slavyan dili (oxu və yazı), hesab, şəriət, 4-cü sinifdə isə tarix və coğrafiya dərsləri keçirilmişdir. Muzey bələdçisinin verdiyi məlumata görə, məktəbdə davranış məsələsində bir qədər problemlə olsa da*, Yesenin öz istedadı ilə hamıdan fərqlənərək, məktəbi tərifnamə ilə bitirmişdir**. Hətta məktəbin rəhbərliyi ona əlavə həvəsləndirici hədiyyə – N.V.Qoqolun “Seçilmiş əsərləri”ni də bağışlamışdır.

Məktəbdə Yeseninlə bağlı xeyli sənəd və əşyalar – sinif jurnalından şagirdlərin siyahısı olan səhifə, rüblük qiymət cədvəli, hesab dərslərində istifadə edilən böyük hesablayıcı sayğac, Yesenin oturduğu parta və s. muzeyin əsas eksponatları kimi nəvazişlə qorunur.

“Anna Sneqina” poeması muzeyi

Muzey 1995-ci ildə Konstantinovo kəndinin son mülkədar qızı olan L.İ.Kaşınanın (1986-1937) malikanəsində təşkil edilmişdir. Poemanın baş qəhrəmanı Anna Sneqinanın əsas proobrazı məhz L.İ. Kaşınadır. Yeniyetmə dövründə Yesenin dəfələrlə bu evdə olmuş, 1918-ci ildə yazdığı «Зеленая прическа» şeirini L.İ. Kaşınaya həsr etmişdir⁵. “Anna Sneqina”nı oxuyarkən şairin gənc mülkədar qızına olan saf məhəbbət hisləri duyulur.

İnqilabdan sonra, 1918-ci ildə malikanə milliləşdirilmiş və L.İ. Kaşına Moskvaya köçmüşdür. Elə həmin il Yesenin şəxsi təşəbbüsü və məsləhəti ilə malikanədə kənd ambulatoriyası təşkil edilmişdir. Sonralar burada kənd məktəbində dərslər demək üçün kənddən gəlmiş müəllimlər yaşamışlar. Ümumiyyətlə, 1969-cu ilə qədər buradan müxtəlif məqsədlər üçün istifadə edilmiş, 1969-cu ildən isə ədəbi muzey kimi fəaliyyət göstərməyə başlamışdır.

Nəhayət, 1995-ci ildə Yesenin anadan olmasının 100 illiyi ərəfəsində burada onun məşhur “Anna Sneqina” poemasına həsr edilmiş muzey təşkil edilmişdir. Muzeydə Yesenin və “Anna Sneqina” poemasının qəhrəmanı L.İ. Kaşına ilə bağlı tarixi əşyalar toplanmışdır. Muzey L.İ. Kaşınanın oğlu Q.N.Kaşının (1906-1985) xatirələri əsasında o dövrün stilinə uyğun bərpa edilmiş, həmin dövrdə mülkədar ailələrinə məxsus ab-hava yaradılmışdır. “Anna Sneqina” poemasının əlyazması, Yesenin ilk şeirlər toplusu olan «Радунница» kitabı, ev sahibəsinə məxsus qədimi royal, L.İ. Kaşınanın ağ örpəyi və bir sıra başqa şəxsi əşyaları muzeyin qiymətli eksponatlarındandır. Burada Yeseninlə bağlı sənədli filmə baxmaq, şairin öz səsinə (“Puqaçov” poemasından bir parça) qulaq asmaq mümkündür. Ümumiyyətlə, Yesenin ifasında onun səmimi altı şeiri – «Разбуди меня завтра рано», «Я покинул родимый дом», «Сорокоуст», «Волчья

* Elə bu səbəbdən, Yesenin 3-cü sinifdə oxuyarkən 1 il sinifdə saxlanmışdır və dördillik məktəbi 5 ilə bitirmişdir.

** Bu tərifnamə Yesenin ev-muzeyində saxlanılır.

⁵ *Есенин С.А. Собрание сочинений в трех томах. Т-1. Москва, Издательство «Правда», 1983. стр.120.*

гибель», «Исповедь хулигана», «Монолог Хлопуши» (“Pıçaçov” poemasından bir parça) lentə köçürülmüşdür.

Elmi-mədəni mərkəz – ədəbi müzey

Elmi-mədəni mərkəz – ədəbi müzey 1990-cı ildə təşkil edilmişdir. Burada Yesenin yaradıcılığının bütün dövrlərini əhatə edən eksponatlara rast gəlmək olar. Onun sağlığında dərc olunan və indi, demək olar ki, antikvar hesab edilən şeir kitabları, “Anna Sneqina” poemasını yazarkən işlədiyi yazı stolu*, şairin şəxsi əşyaları (qələm, mürəkkəbqabı, mürəkkəbqurudan, qəlyan və s.), müxtəlif şeirlərin unikal əlyazmaları, onun həyatının son dəqiqələrini özündə əks etdirən şəkillər, şairin valideynlərinə məxsus müxtəlif şəxsi əşyalar və s. eksponatlar muzeyə gələnləri uzaq 1925-ci ilə aparır. Muzeydə diqqətimi cəlb edən eksponatlardan biri şairin Qafqaz həyatı ilə bağlı yaradılmış guşə oldu. Çox da zəngin olmayan guşədə Azərbaycan xalçasını və çoxsaylı şəkillər arasında Bakının – İçəri şəhərin dar küçələrinin şəklini görmək mənə xeyli xoş oldu. Guşədə eləcə də Yesenin Bakıda, Tiflisdə və Batumda olduğu vaxtlar yazdığı “İran nəğmələri” silsiləsindən bir sıra şeirlərin nadir əlyazmaları saxlanılır.

Təxminən 4 saatdır ki, qoruq - muzeyin ərazisindəyik. Bir vaxtlar qoynunda Yesenin kimi bir dahini bəsləyən, indi bizi xəyalən 100 il əvvələ aparan bu əsrarəngiz gözəllikdən doya bilməsək də, ayrılmaq məcburiyyətindəyik. Vaxtı mümkün qədər ləngitmək məqsədilə tənbel addımlarla çıxışa doğru irəliləyirik. Ayrılıq kədərini dilimdəki zümzümə daha da dərinləşdirir:

До свиданья, друг мой, до свиданья.
Милый мой, ты у меня в груди.
Предназначенное расставанье
Обещает встречу впереди.

До свиданья, друг мой, без руки, без слова,
Не грусти и не печаль бровей,-
В этой жизни умирать не ново,
Но и жить, конечно, не новей⁶.

Mənbə:

Xəzər Xəbər (jurnal) № 273, səh. 22-26. 15 sentyabr 2009. Xəzər universitəsi

* Əslində, bu stolun burada deyil, “Anna Sneqina” poeması muzeyində olması təbii görünür. Bu haqda müzey bələdçisinə verdiyim təklifim də xoş bir razılıq təbəssümü ilə qarşılandı.

⁶ЕсенинС.А. Собрание сочинений в шести томах. Т-4. Москва, «Художественная литература», 1978, стр.211. Bu şeir Yesenin qələmindən çıxan son poetik şedevrdir. Şeiri Yesenin ölümündən səmi bir neçə saat əvvəl – 1925-ci il dekabrın 27- də öz qanı ilə yazmışdır.